

Lausunto

05.01.2024

Asia: VN/23407/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle aikuiskoulutustuen, ammattitutkintostipendin ja vuorotteluvapaan lakkauttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ EDUSKUNNALLE AIKUISKOULUTUSTUEN, AMMATTITUTKINTOSTIPENDIN JA VUOROTTELUVAPAAN LAKKAUTTAMISESTA (VN/23407/2023).

Koulutuksen tutkimuslaitos kiittää mahdollisuudesta lausua Hallituksen esityksestä eduskunnalle aikuiskoulutustuen, ammattitutkintostipendin ja vuorotteluvapaan lakkauttamisesta (VN/23407/2023).

Aikuiskoulutustuen ongelmana on pidetty sitä, että enemmistöllä sen saajista on jo ennestään korkeakoulututkinto. Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen tutkimuksen (2018) mukaan korkeakoulutetuilla lisäkoulutus ei keskimäärin nosta ansiotasoa tai paranna työllisyyttä. Kuitenkin aikuiskoulutustukea käyttävät muutkin kuin korkeasti koulutetut. Alanvaihtosuunnitelmat toteutuvat Työllisyysrahaston tuoreen (2023) tutkimuksen mukaan matalammin koulutetuilla useammin kuin korkeasti koulutetuilla. Vuonna 2022 pelkän toisen asteen koulutuksen varassa oli 42 % tuen saajista. Yli kolmannes opiskeli sosiaali- ja terveystieteitä, joka kärsii työvoimapulasta. Työvoimapulalle kouluttaminen on yhteiskunnan, työnantajan ja työntekijän yhteinen etu.

Työllisyysrahaston kesällä 2023 ilmestyneen kyselytutkimuksen mukaan (N=4965) tuen koettiin vaikuttavan erityisesti alan vaihtoon (59% vastaajista). Muita keskeisiä syitä olivat alan kuormitus (58 %), uralla eteneminen korkeamman tutkinnon avulla (49 %) ja kehittyminen työssä. Aikuiskoulutustuen lakkauttamisen vaihtoehtoiset kustannukset voivatkin liittyä esimerkiksi uupumukseen tai varhaiseen eläköitymiseen.

Noin kolmannes tuen saajista on opiskellut sosiaali- ja terveysalalla, eli alalla, jolla on työvoimapulaa. Toiseksi eniten aikuiskoulutustukea on käytetty liiketalous- ja hallinnon alla, kolmanneksi tekniikan ja liikenteen alalla, neljänneksi humanistisella ja kasvatusalalla, jossa etenkin varhaiskasvatus on työvoimapula-ala.

45 prosenttia aikuiskoulutustukea saaneista on opiskellut ammattikorkeakouluissa, 26 % ammatillisissa oppilaitoksissa, ja 26 % yliopistossa. 42 % tuen käyttäjistä lähtökoulutusaste on ollut toinen aste. Suomen koulutustasoa nostettaessa aikuiskoulutustuen poistaminen ei vaikuta menestyksekkäältä strategialta.

Aikuiskoulutustukea jakavan Työllisyysrahaston tuoreen tutkimuksen mukaan kolmannes tuen saajista hakee sitä sote-alan koulutukseen. Heistä yli 60 prosenttia kouluttautuu kokonaan toiselta alalta. Vuonna 2022 sote-alalle uudelleen kouluttautui aikuiskoulutustuen turvin yli 6 000 ihmistä. Aikuiskoulutustuen lakkauttaminen voi vähentää etenkin työvoimapulasta jo nyt kärsivän sosiaali- ja terveysalalle kouluttautumista. Juuri tämän alan osaajista on huutava pula. Nämä alat ovat myös naisvaltaisia, eli tuen poistaminen iskisi erityisesti naisiin. Sosiaali- ja terveysministeriön arvion mukaan Suomessa tarvittaisiin esimerkiksi yli 5 000 uutta sairaanhoitajaa.

Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLAn vuonna 2018 julkaistun raportin mukaan myöhemmällä iällä suoritettujen opintojen näyttävät usein nostavan matalasti koulutettujen ihmisten myöhempiä työllisyyttä ja ansioita. Heidän kouluttautumistaan voi olla perusteltua tukea muutenkin kuin maksuttoman koulutuksen ja opintotukijärjestelmän kautta. Olisi myös hyödyllistä pystyä tukemaan henkilöitä, jotka eivät ole onnistuneet kiinnittymään työelämäänsä. Sekä Euroopan Unioni (Adult learning initiatives | European Education Area (europa.eu) että OECD (Adult learning - OECD) korostavat aikuiskoulutuksen merkitystä.

Alanvaihdon lisäksi on syytä myös painottaa jatko- ja täydennyskoulutuksen tarvetta työelämän murroksessa, kun puhutaan yhtäällä automaation ja tekoälyn ja toisaalla planetaarisen kestävyys tuomista haasteista. Muuttuvilla, neljännen ja viidennen teollisen vallankumouksen aikaisilla työmarkkinoilla osaamisen päivittäminen ja joissakin tilanteissa alan vaihtaminen on välttämätöntä. Tällöin olisi välttämätöntä etenkin keskeisillä työvoimapula-aloilla tukea kouluttautumista.

Aikuiskoulutustuen lakkauttaminen siirtäisi uudelleen- ja lisäkouluttautumisen kustannuksia työnantajan omalle vastuulle yhteiskunnan kannalta keskeisillä aloilla kuten sosiaali- ja terveydenhuolto sekä varhaiskasvatus.

Hallituksen esitys eduskunnalle aikuiskoulutustuen, ammattitutkintostipendin ja vuorotteluvapaan lakkauttamisesta on lyhytnäköinen ja perustuu valikoivaan tutkimustietoon. Tutkimuksen mukaan aikuiskoulutustuella on ollut selkeä vaikutus tuensaajien ammatin ja koulutusasteen vaihtumiseen, mutta vaikutus työllisyyteen ja tulotasoon on vähäisempi. Aikuiskoulutustuen poistaminen

vaikuttaisi heikentävästi monille työvoimapula-aloille kouluttautumiseen, ja siten heikentää työvoiman saantia näille yhteiskunnan kannalta kriittisille aloille.

Saarinen Taina
Jyväskylän yliopisto Koulutuksen tutkimuslaitos